

na hibe denilmesi ise mecazîdir. Bu sebeptendir ki deynin borçludan başkasına hibe edilmesi veya ivazlı bir akde konu olması mümkün değildir. Alacağın bir üçüncü şahsa temlikinin mümkün olmaması da bu yüzdendir. Ancak alacağın üçüncü şahıslara havale edilmesi mümkündür ve özellikle mukayyed havale bazı hükümleri itibariyle alacağın temlikleriyle büyük benzerlik göstermektedir (bk. BORÇ; HAVALE). Burada çoğunluğa ait görüşün daha haklı gerekçelere dayandığı söylenebilir. Deynin, istisnaları dışında temlik işlemlerine konu olmaması alacaklının mülkiyetinde bulunup bulunmamasıyla değil İslâm hukukunda mevcut olmayan malların akidlere konu edilmemesiyle ilgili olmalıdır.

Deynin zimmette bir borç olması, edası için borçlunun aracılığına ihtiyaç göstermektedir. Ayn borcunda ise böyle bir aracılığa ihtiyaç yoktur; meselâ gasbedilen mal kimde bulunursa ondan alınabilir. Ancak bu farklılık, İslâm hukukundaki deyn ve ayn ayırımının Roma hukukundaki şahsî borç-aynî borç ayırımıyla aynı olduğu sonucunu doğurmaz. Gerçi şahsî borçta da ödeme için borçlunun aracılığına ihtiyaç vardır. Fakat deyn şahsî borçtan daha dar bir kavramdır. Belli bir malın teslim borcu şahsî borç içinde mütalaa edildiği halde bu İslâm hukuku açısından deyn değil ayn borcudur. Böylece ayn kavramı Roma hukukunda ve bu hukukun etkisinde kalan diğer hukuk sistemlerindeki aynî hak kavramından daha geniş olmakta, hem bu hakları hem de belli bir malın teslimi demek olan ve şahsî haklar içinde yer alan ayn ile borçlanmayı (iltizâm bi'l-ayn) içine almaktadır.

Deyn ödenmekle veya borcu düşüren diğer sebeplerden birinin ortaya çıkmasıyla sona erer (bu sebepler için bk. BORÇ). Her ne kadar genelde deyn borcunda ödeme borçlunun zimmetini temizlediği, sadece alacaklının zimmetinde borçluya ait bir hükmi mal yani mukabil bir deyn meydana getirdiği, böylece iki zimmetteki karşılıklı deynlerin takas hakkı doğurup karşılıklı talep edilmeyi önlediği ifade edilmişse de (İbn Nüceym, s. 314) İbn Teymiyye başta olmak üzere bazı hukukçular haklı olarak bu tür bir takas işlemi devreye sokmanın gereksiz bir zorlama olduğunu ve ödeme ile borcun doğrudan doğruya düştüğünü söylemektedirler.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-‘Arab, "dyn" md., XIII, 167; *et-Ta‘rîfât*, "ed-deynü's-şahîh" md.; Tehânevî, *Keşşâf*, "deyn" md., s. 502-503; Wensinck, *Mu‘cem*, "dyn" md.; Buhârî, "Şavm", 43; Müslim, "Şıyâm", 154, 155; Kâsânî, *Beda‘î‘*, VI, 67; VII, 196; Karâfî, *el-Furûk*, Kahire 1347 — Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), II, 133-136; İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve'n-nezâ‘ir* (nşr. Muhammed Mutî‘ el-Hâfız), Dimaşk 1403/1983, s. 314-319, 421-436; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr* (Kahire), IV, 169; Kadri Paşa, *Mürşidü'l-hayrân*, md. 168-251, 786; *Mecelle*, md. 158, 673, 1091-1112; Senhûrî, *Meşadirü'l-hak*, I, 9-26; Ali Haydar, *Dürrü'l-hükkâm*, I, 244-245; Zerkâ, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, III, 71-72, 167-181; Chafik Chehata, *Théorie générale de l'obligation en droit musulman hanéfite*, Paris 1969, s. 170-176, 243-244; Subhî Mahmesânî, *en-Nazarîyyetü'l-‘amme li'l-mücebât ve'l-‘ukûd*, Beyrut 1983, s. 28-30; Ali el-Haffif, *el-Milkiyye fi's-şert‘ati'l-İslâmiyye*, Beyrut 1990, s. 164-179; Nezih Kemal Hammâd, "Hakikatü'd-deyn ve esbâbü şübûtih", *Mecelletü'l-Baḥşî'l-‘ilmî ve't-türâşî'l-İslâmî*, IV, Mekke 1401/1981, s. 11-39; A. M. Delcambre, "Dayn", *El² Suppl.* (İng.), s. 207.

M. AKİF AYDIN

DEYR

(bk. MANASTIR).

DEYREBİ

(الديرية)

Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Ömer ed-Deyrebi el-Misrî (ö. 1151/1738)

Şâfiî fakihî.

1061'de (1651) doğdu. Ezher'de öğrenim gördü. Arapça ve İslâmî ilimler sahasında başta amcası Ali ed-Deyrebi, Muhammed el-Kalyûbi, Ebü's-sürür el-Meydânî, Ali eş-Şebrâmelîsi, Mansûr et-Tühî ve Burhâneddin el-Birmâvi olmak üzere çok sayıda hocadan ders aldı. 27 Şâban 1151'de (10 Aralık 1738) vefat etti.

Eserleri. Deyrebi, bir kısmı risâleler halinde olan çok sayıda eser telif etmiş olup (bk. Cebertî, I, 239-240) başlıcaları şunlardır: 1. *Fethü'l-meliki'l-mecîd li-nef‘i'l-‘abîd* (Kahire 1280, 1287, 1288, 1296, 1298, 1316, 1318, 1323, 1324, 1334; Leknev 1291; Mekke 1316). *Kitâbü'l-Mücerrebât* veya *Mücerrebâtü'd-Deyrebi* adıyla da bilinen eserde çeşitli fizikî ve ruhî hastalıkların tedavisinde faydalı gördüğü âyetleri, sûreleri, duaları, ayrıca bitkileri ve ilaç formüllerini bir araya toplamış, bunlara bazı tılsımları da ilâve etmiştir. Müellif daha çok bu kitabı ile meşhur olmuştur. 2. *Gâyetü'l-makşûd li-men*

yete‘âta'l-‘ukûd (Bulak 1290; Kahire 1297, 1303, 1311, 1315, 1326). Nikâhla ilgili meselelerin incelendiği bir eserdir. 3. *Gâyetü'l-merâm fimâ yete‘allaḥ bi-enkiḥati'l-enâm*. Yine nikâh konularını işlediği bu eserine bir de hâşiye yazmıştır. 4. *Fethü'l-meliki'l-cevâd bi-teshîli kısmeti't-terikât ‘alâ ba‘zi'l-‘ibâd*. Miras hukukuna dairdir. 5. *Menâsikü'l-hac* (son üç eserin yazma nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL*, II, 421; *Suppl.*, II, 445).

BİBLİYOGRAFYA :

Cebertî, *‘Acâ‘ibü'l-âşâr*, I, 239-241; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, I, 411; *Hedîyyetü'l-‘arifîn*, I, 172; *İzâhu'l-meknân*, I, 131, 252, 258; II, 140, 141, 142, 166, 173, 174, 253, 557; Serkis, *Mu‘cem*, I, 898-899; Brockelmann, *GAL*, II, 421; *Suppl.*, II, 445; Kehhâle, *Mu‘cemü'l-mü‘ellifîn*, II, 30; XIII, 364; Ziriklî, *el-A‘lâm*, I, 181; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, II, 419.

MUSTAFA BAKTIR

DEYRİFLÂTUN

(bk. AKMANASTIR).

DEYRİZOR

(ديرزور)

Suriye'nin doğusunda şehir ve bu şehrin merkez olduğu il.

Habur'un Fırat'a karıştığı yerin kuzeyinde ve nehrin batı kıyısında deniz seviyesinden 195 m. yükseklikte kurulmuştur. "Orman manastırı" anlamına gelen adının, yakınındaki demirhindi korusu içinde bulunan bir Süryânî manastırının etkisiyle, eskiden burada yer alan Azuara veya Azuara şehrinin adından türetildiği sanılmaktadır. Deyrizor, Yâkût'un

Deyrizor

